

प्रधानमंत्री जंगबहादुर राणाका समयको नेपाल-भोट युद्धका ऐतिहासिक सामग्री

(गताङ्कको बाँकी)

१९११ साल वैशाख वदि ३ रोज १ मा कुतिवजारमा वन्देज भयाका कागज लेषियाका जगाती षासाको नैव कुचावा कुतिका देवा २ नेवार थकालीहरूलाई दियाको कागजको नक्कल तल्लो वेहोरा बमोजिम भोटचा अक्षर पनि छ—

कुतिको साल वसालका देवा र नेवार थकालिके कुतिका नेवार महाजन र भोटचा नैवुहरूको १९१० सालमा नुन चावलको कुरामा झगडा भै श्री ५ गोर्षा भोटसर्कार २ का हुकुमले आउनुया जाचकिहरूले २ थरलाई बन्देजको कागज गरिदियाको १९११ साल वैशाख वदि ३ रोज १ देषि नेवारको कोठि १ के षान्या चावल मैह्ला १ के आठ फाम्का दरले भारि ४ के फाम् ३२ का दरले मैह्लाको हिसाप गरि आषाडदेषि तिहारसम्ममा बहिवमोजिम कोठि कोठिलाई थाकाको कुचावाहरूले नाउ नमेसी जाचि चावल दी रसिद लिन लाउनु. षान्या चावल ल्याउनुया ढाक्र्याहरूलाई नेवार आफुका कोठिवाट नुन दिन लाउनु नैवुहरूको वाह्र पैसा दुई दाम पनि नेवारले दिन लाउनु गुन्छामा भयाको जिन्सी गैह्र नेवार महाजनको कोठीमा पठाउनु चावल अन्न छ थोक र घ्यू समेत घुन्छामा छ भन्या नैवुहरूका घर पठाउनु घुछा सबै नेवार भोटचा जसकाहाँ हो वितौल नपन्या गरि जाचि पठाउनु लुच्चा फुच्चा भोटचा नेवार कसैले गर्नु नदिनु. षालि डोक्या आयाकोले सामल् भनि चावल येक फामजति भयाको ल्यायो भन्या चावल वेच्छ भाया नैवुहरूले लिनुदिनु पाहुना जस्को कोठीमा पस्याको छ उसैको हुन्छ चूरा

एक फाम जति सामल भनि लीइ नैवुहरूको घर पस्याको नजा वेच्छ भन्या नेवारहरूले किनुदिनु. बेचदैन भन्या पाहुना जस्को घर पस्यो पाहुना उसैको हुन्छ. नेवार भोटचार थरले ढाक्र्यालाई दुष नदिनु देवा २ ले भोटचा नैवु उठाई नेवार महाजनलाई हुलकुल नगराउनु. नेवार थकालिले नेवार महाजनलाई उठाई भोटचा नैवुहरूलाई रस्योत्रामा देवाहस्ताई हुलकुल गरायो भन्या श्री ५ २ सर्कारको निसाफ वुझाउनुपर्ला वेपारको भन्या जोषन्या फाम सां त्वाक-थांका चुवास्या ढकलाई वर्ष दिनमा जाची २ देवाको छाप हालनु थांका नाची नेवार भोटचा जसले ढाक्र्या फुल्याउनु गयो भन्या रोहवरोह गरि ठह्यो भन्या २ देवा र नेवार थकाली ३ जनाले डंड एक सेसा गर्नु भोटचाको डंड २ देवाले लिनु नेवारको डंड नेवारी थकालिले लिनु येस वन्देजमा रहनु येस वन्देज नाची जसले अघ्याली गर्ला श्री ५ । २ सर्कारको निसाफ वुझाउनुपर्ला ।—

दिगरिपालो वस्य्या श्री थिताल्वेको छाप
दिगरिपालो वस्य्या श्री धैवु धोर्जे घ्यालवोको छाप—
श्री सुवामानसरवरसिको छाप
श्री नायेक रामसुन्दरको छाप—

इतिसम्बत् १९११ साल मिति वैशाख शुदि ३ रोज १
शुभम्—

यो लेषियाका तपसिल बमोजिमका कोठि महाजनलाई वदचामा वदचा बमोजिम कोठि गनि चावल दिनु. घटचामा

कोठि गति घट्याकालाई चावल नदिनु भारि गति गरि लिदादिदा ४ माना वडि ४ माना घटिको हिसाव कसैले नगर्नु भनि नाम नमैसीको तपसिल लेषि दिजौ—
दिगिरपालोवस्न्या श्री थितालोकको छाप
दिगिरपालोवस्न्या श्री धैवुन्दोज्ये घ्यालवोको छाप—
श्रीसुवा मानसरोवरसिको छाप
श्रीनायेक रामसुन्दरको छाप—

षासाको सालवसालको कुचावाहरू र नेवार नैवुहरूलाई श्री ५।२ सरकारका हुकुमले आउन्त्या जाचकि पगरिहरूले कुतिको नैवुहरू र नेवार महाजनहरूको १९१० सालमा चावल नुन किनु वेचनुको कुरामा झगडा भै नेवार भोटचा २ थरलाई नजा सनत् दिया वमोजिम परवतको जिनि स फालि थुंचा जिनि स गैह्र र घुंछामा जिनि स ल्यायाको भया नेवारको कोठिमा षासाको नैवुहरूले कुचावासग नाम नमैसीको लमी मार्गी पठाउनु चावल स्मेत अंन ६ थोक र घ्यू स्मेत घुंछामा ६ अंन र घ्यू ल्यायाको भया नैवुहरूको घर थांकावाट लमि दी पठाउनु वन्देजको कागज २ डेवा नेवार थकालीलाई दियाको छ षाली डोक्या नुन किनु आउन्त्याहरू भोटचा नेवार जसकाहा मन पर्छ उस्काहा लमि दी पठाइदिनु नेवारको कोठिमा जान्या भया तहि षासावाट नाम नमैसीको लमि दिनु कर लाग्दैन येस वन्देजमा अर्काको कुरा सुनी झेलबेल पछि लागी अर्घ्यालो गन्या भन्या जसले यो सनतमा नाघला श्री ५।२ सरकार को निसा बुझाउनु पर्ला यति सम्झीसंम जो वमोजीम गर—

दिगिरपालोवस्न्या श्री थितालोकको छाप
डेवा तानावाको छाप—

श्री सुवा मानसरोवरसिको छाप—
डेवा मोनछोवाको छाप—
श्री धैवुन्दोज्ये घ्यालवोको छाप—
श्री नायेक रामसुन्दरको छाप—

इति सम्बत् १९११ मिति वैशाख वदि ३ रोज १ शुभम्—

थांका वस्न्या सालवसालका कुचावाहरूलाई श्री ५।२ सरकारका जाचकि पगरिहरूले कुतिका नैवुहरू र नेवार महाजनहरूको चावल र नुन किन्ना वेचन्या कुरामा झगडा भयो र नेवार भोटचा २ थरलाई नया सनत् दियाको छ

परवत्वाट आउन्त्या जिनि स फालि थुंच्या जिनि स गैह्र र घुंछामा जिनि स ल्यायाको भया नेवारको कोठिमा षासाको लमि वमोजीम नेवारको कोठिमा पठाउनु चावल र अन्न ६ थोक र घ्यू समेत ७ र घुंछामा ल्यायाको भया नैवुहरूको घरमा थांकावाट लमि दी पठाउनु षालि ढाक्र्या रुपैया ली नुन किन वाटो चोरिआया. ढाक्र्या आफु जसकाहा मन पर्छ थांकावाट लमि दी पठाउनु डेवा ह्रूले उर्दी दिया वमोजिम नेवार महाजनहरूको कोठि १ के मैह्ला दिनमा षान्या चावल आठ फामका दरको भारि ४ को फाम ३२ को लेखा समाइ चावल धेरै आउन्त्या वखतमा दिनु नेवार भोटचाले थांका नाघी ढाक्र्या फुलाउनु गयो भन्या २ डेवा र नेवार नाइक्यालाई कहनु येस वन्देज वमोजिम वितोल नपर्न्या गरि येस वन्देजमा जसले नाघी पनपछे गन्यो भन्या श्री ५।२ सरकारले निसा बुझाउनु पर्ला—

दिगिरपालो वस्न्या श्री थितालोकको छाप—

डेवा तानावाको छाप—

श्री सुवा मानसरोवरसिको छाप—

श्री धैवुन्दोज्ये घ्यालवोको छाप—

डेवा मोनछोवाको छाप—

श्री नाइक्या रामसुन्दरको छाप—

मिति सदर— शुभम्—

स्वस्ति श्रीश्री ९ चिन वादशाह भोट सरकारका हुकुमले आउन्त्या दिगिरपालो वस्न्या थितालोक्ये धैवुन्दोज्ये घ्यालवो कुतिको धेवा सिक्षताना डेवा मोनछोवार श्री ५ गोर्षा सरकारका वडा वर्जीर श्रीप्राइममिनिष्टर यान कम्प्याण्डर इन चीफ जनरल जङ्गवहादुर कुवर राणाजीका मजिले आउन्त्या सुवा मानसरोवरसि नायेक रामसुन्दर स्मेत पगरि वसी कुति वजारको गोर्षाका प्रजामध्ये नेवार महाजनहरूको र भोटचा अम्बलमध्ये नेवार नैवु ५२ नीस्याङ नैवु ९४ सालका सनतमा लेषि छाप लायाको नैवु ७ स्मेत जम्मा नैवु ठुलो सानु ३७ लाई येस पालादेषि गर्ने कुरो पुरानो समेत थामि नजा सनत २ थरलाई लेषि दिया वमोजिम तिमि नेवारले ९४ सालका सनत् वमोजीम झाको डाडावाटको नुन कुतिमा आउन्त्या किनु वेचनु ७१ सालको सनत् वमोजिम नेवार महाजनहरू र भोटचाहरूको चावल नुनको कुरामा झगडा भयो र हामी २ थर जाचकि

हुरूले भोट्या नेवारमध्ये अधिपछिको सनतहरू जाचि तिमि २ थरलाई ठुलो सजाये जियमा सासना गरि निरोपन गर्नु पर्न्या हो नेवार भोट्या २ थर पनि २ राज्यका प्रजा हुनाले यस पाला हामी २ थर जाचकिहुरूले निसाफमा हाकिमहरूलाई चाहिन्या षतवत् माफ गराई अवदेधि गर्न्या वन्देज कुतिका घरपट्टि नैवु १२ र नैवु ठुलो सानु सवैले आफ्नु चौरा धपाई ह्लाको डांडापारको अधि अधि नुन किन्या जगा जगादेधि किनि ल्यायाको नुन वाहेक कुतिमा ह्लाचिवाल डांडा पारवाट नुन् वेचन आउन्त्याहरूले ल्यायाको नुन् नेवार महाजनले किनु ६४ सालको सनत् वमोजित नेवार नैवु ५ निस्याङ नैवु १२ र अरू नैवुले ह्लाचिवा नुन्वेपारिले डाडा वारि ल्यायाको नुन् १ मुठि पनि किन पाउदैन ७१ सालको सनत वमोजिम षान्या चावलमा नेवार महाजनहरूलाई कोठि १ के षान्या चावल महिना दिनमा आठ फाम भयाको भारि ४ के फाम ३२ का दरले जाचकि कुचावा २ ले वहि छाप मारिदियाको वमोजिम २ डेवाले जाचि नेवारलाई दिनु अरू चामल उवा करिया गहु मकै कोदो घ्यू १२ नैवु र अरू नैवुहरूले किनु अरू नेवारहरूले १ मुठि पनि किनु हुँदैन डानाटोयाको भोट्याहरूलाई नैवु हुरूले अन्नले नुन साटन पाइन्छ रुपिजाले किन्न वेचन पाउदैन ह्लाचिवा गैह्रलाई ह्लाकोदेखि यसो वेचनु किनु अन्नले साटन हुन्दैन तिमि २ थरले निस्याङसंग घोछा भनि जिनसि अन्न घ्यू मिचि लिनु हुन्दैन जिनसि ल्याया नेवारका कोठी पठाउनु अन्न छ र घ्यू ल्याया भोट्याको घर पठाउनु अरू सानु ठुलो जिनसि फालि थुंच्या परवत्-वाट ल्याउन्त्या सवै जिन्सी गैह्र नेवारहरूले किनु जिनसि र रुपिजाले नुन् किन आफ्ना मुनासीवले आउन्त्या सवैलाई नेवारको कोठीमा षासाका नैवुले कुचावासंग नाम नसेसीको लमि मागि कुचावाले जाचि पठाउनु चावल उवाकरोया गहु कोदो मकै घ्यू स्मेत रुपिजा लीई नुन किन्न आफ्ना मुनासीवले नैवुहरूको घरमा आउन्त्या सवैलाई अधिकांरित वमोजिम थांकाको कुचावाले जाचि लमि दि १२ नैवु र अरू नैवुहरूको घर पठाउनु नेवारको कोठिमा जान्या र भोट्या नैवुहरूको घर जान्या चितवल नपर्न्या गरी थांकावाट जाचि पठाउनु रुपिजाले नुन किन्न आउन्त्या ढाक्र्याहरूलाई नैवुहरूका आफ्ना चौराेले अधिको जगा जगावाट किनिल्यायाको भया नुन वेचनु आफुसित नभया नेवारको कोठिमा पा

लगी नुन किनि दिनु नेवारहरूको कोठीमा ढाक्र्याहरूले रुपिजा लिनु नकिनु आफ्ना मुनासिवले आया नेवारले वेचनु । येति वाहेक गर्न्या कुरो पुराना सनत वमोजिम गर्नु यो वन्देजमा रहनु यस वन्देजमा नाधि जसले अर्घ्यालो गर्न्या श्री ५ । २ सर्कारको निसा भर्नुउनु पर्ता भोट्या नेवार २ थर मिलि आफु आफुले पनि यस वन्देजमा तपसील वमोजिमका नेवार महाजनहरू र १२ नैवु स्मेत अरू साना ठुला नैवु गैह्रले परन्तुसम्म रहनु पर्छ—

तपसील

दिगरिपालो वस्न्या श्री थितालयको छाप—

श्री कुति डेवा सिक्षतानावाको छाप—

दिगरिपालो वस्न्या श्री धैवुन द्वर्ज्ये घ्यालवोको छाप—

श्री कुति डेवा मोन्छोवाको छाप—

श्री सुवा मानसरोवरसिको छाप—

श्री नायेक रामसुन्दरको छाप—

येस वन्देज वमोजिम हामी नेवार भोट्या द्विथरले परन्तु सम्म मंजुर गरौला भनि सहि हाल्याको तपसील—

कोटांफुर्तेनको सहि छाप—	थकालि जसमानको सहि छाप—
सोनामछोफेलको सहि छाप—	कालिदासको सहि छाप—
झोगावादिको सहिछाप—	माधवको सहि छाप—
गोपालको सहि छाप—	दुर्ग्येनको सहि छाप—
सिचोको सहि छाप—	मुनिधनको सहि छाप—
थेसांहुपको सहि छाप—	चक्रतासिको सहि छाप—
सोमं धुंतासिको सहि छाप—	जितमानको सहि छाप—
माछेधुमको सहि छाप—	अजवीरको सहि छाप—
यास्यार छेधुंको सहि छाप—	शिवनारान्को सहि छाप—
धोले कालधरको सहि छाप—	विष्णुमानसिको सहि छाप—
चिपुं दूपको सहि छाप—	धनकिशनको सहि छाप—
नेपाको सहि छाप—	गयाधरको सहि छाप—
धोल्किको सहि छाप—	लक्ष्मीदासको सहि छाप—
जग जेवाको सहि छाप—	भाजुवीरको सहि छाप—
सिरिफुतिको सहि छाप—	वैजसाथको सहि छाप—
भयांकैसाको सहि छाप—	सुंघरको सहि छाप—
पासाको सहि छाप—	पितलोको सहि छाप—
षाकांछेको सहि छाप—	लक्ष्मीनारान् धैवुको सहि छाप—
चोचोवाको सहि छाप—	चन्द्रधरको सहि छाप—

पुच्छे धुको सहि छाप —	जुजुवर ढिगाको सहि छाप —	मुनिसुन्दरको सहि छाप —	जसमान भुजिको सहि छाप—
छुधांछेको सहि छाप —	रामग्रष्णको सहि छाप —	लक्ष्मीसुन्दरको सहि छाप—	धुवीरको सहि छाप—
छेहिह्लामोको सहि छाप —	मिह्लाको सहि छाप —	धन सुन्दरको सहि छाप—	मान्तरसिकों सहि छाप—
कुथछिफुको सहि छाप —	सिधिविलासको सहि छाप —	भिमदेउको सहि छाप—	कुलवन्नको सहि छाप—
लोपेमको सहि छाप —	श्री गोविन्दको सहि छाप —	धनवीरको सहि छाप—	हर्षदेउको सहि छाप—
षाषेम्बाको सहि छाप —	अनन्तधरको सहि छाप —	लक्ष्मीनारानको सहि छाप—	लक्ष्मीजोतिको सहि छाप—
ह्लाकांफुर्वाको सहि छाप —	सिधिनरसिकों सहि छाप —	लक्ष्मीको सहि छाप—	विष्णुनारानको सहि छाप—
षान्ये छटेनको सहि छाप —	हरिनरसिकों सहि छाप —	भाजुधनको सहि छाप—	भाजुनारानको सहि छाप—
छुक्येडोको सहि छाप —	सुर्जनारानको सहि छाप —	जटासंषरको सहि छाप—	धिजवरसिकों सहि छाप—
धार्पा छेटेनको सहि छाप —	वुद्धनरसिकों छाप —	सिद्धिनारानको सहि छाप—	नित्यनारानको सहि छाप
कालसा धांकर्याको सहि छाप —	भवानसिकों सहि छाप —		
धिपेह्लाको सहि छाप —	मानवीरको सहि छाप —	इति सम्बत् १९११ साल मिति वैशाख वदि ३ रोज १	
धुरमान जुनको सहि छाप —	राजमानसिकों सहि छाप —	शुभम्—	
चोकेसाको सहि छाप —	धिजभाधवको सहि छाप —		(क्रमशः)
थुला खेटेनको सहि छाप —	कृष्णवीरको सहि छाप —		
ह्लाको धुतुलको सहि छाप —	सिहवीरको सहि छाप —	[राष्ट्रिय अभिलेखालयमा संग्रहित ढड्डू पुस्तकमा	
तेनजेन नोर्वुको सहि छाप —	नारान्कृष्णको सहि छाप —	क्रमसंख्या तलमाथि परेकोले सोही अनुसार यहाँ दिइएको	
षावहिसिका सहि छाप —	सहिन्द्रसिकों सहि छाप —	छ । —सम्पादक]	